

TWEE EXCURSIES NAAR DE TANGKUBAN PRAHU

door

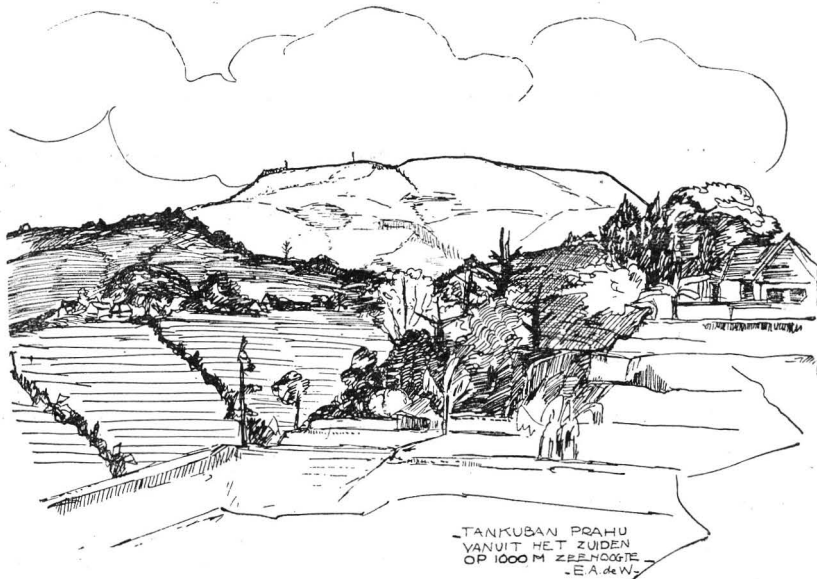
E. A. de Wiljes-Hissink

Op 29 Maart 1953 maakte de biologische studentenvereniging "Nymphaea" te Bandung met een 30-tal leden en genodigden een excursie naar de Prahu, die in de Tropische Natuur gememoreerd moge worden, omdat daarbij een van de totaal dicht gegroeide, voor-oorlogse wandelpaden door dit groot gezelschap zonder ongelukken "genomen", en daarmee in ere hersteld werd. Het betreft hier de paden (zie Wandelgids voor de Tangkuban Prahu, "Bandung Vooruit" serie No. 5, door Dr. L. van der Pijl) Bte op 1700 meter hoogte, Btd tot op het hoogste punt (2084 meter) en de afdaling van 200 meter over ca. 500 meter weglengte van laatstgenoemd punt naar de vulcanologische observatiepost aan de Noordzijde tussen de Kawah Upas en de Kawah Ratu.

Nadat de bus het gezelschap in een half uurtje van de Fakultas Ilmu Pasti dan Alam naar Lembang gebracht had, werd om 8 uur gestart vanuit dat dorp (1100 m zeehoogte). Voorzitter Tisna Amidjaja verdeelde de rollen, zodat de deelnemers groepsgevijs in het bijzonder mossen, varens, hogere planten dan wel dieren zouden verzamelen, bijgestaan door oudere-jaars deskundigen, die al meer excursies hadden meegemaakt. Als gids fungeerde Van Balgoy die er direct flink de pas in zette, want er was afgesproken Professor van der Pijl, die door een blessure niet kon meewandelen, om 13.00 uur bij de krater te ontmoeten. Weinigen vermoedden, dat onze wandeling 8 uren later op de afgesproken plek zou eindigen. Het onderstaande vermag slechts een globaal overzicht te zijn, van wat er op deze wandeling viel waar te nemen. Wie op een heldere dag een blik werpt op de Zuidelijke flank van de Prahu, onderscheidt uit de verte reeds duidelijk de verschillende vegetatie-zones, die op de excursie successievelijk doorkruist werden.

Nadat we, verlangend naar hoger sferen, even buiten Lembang het grafmonument van Jung h u h n zonder meer een paar honderd meter rechts hadden laten liggen, en de toch wel interessante tuinen van de laatste huizen van Lembang, waarin o.m. de kesemek (*Diospyros kaki*), en op de daken van een boerderij veel gestreepte zwaluwen of kapinis rumah (*Hirundo striolata*) voorbijgeijld waren, begon al gauw de klim door de reeds oude *Pinus Merkusii*-herbebossing.

De brede en goed onderhouden wegen zijn hier zuiver utiliteitspaden, door de bevolking druk gebruikt voor het transport van brandhout. Evenals van de „terusans", die de lager gelegen bochten van de Lembangweg afsnijden, is de hellinghoek van deze paden door het *Pinusbos* berekend op mensen met getrainde klim-benen!

TANKUBAN PRAHU
VANUIT HET ZUIDEN
OP 1000 M ZEEHOOGTE
- E.A. de W.

Op den duur werkt dit bos eentonig. De ondergroei is schaars tengevolge van de zure humus. Slechts de krennophyten aan de kunstmatige steile wanden langs de weg bieden afwisseling, o.a. *Viola pilosa*, *Marchantia*, *Pratia*, enz. Ook de eerste bekerplant (*Nepenthes gymnamphora*) en wilde g a n d a s u l i (*Hedychium Roxburghi*) werden hier gevonden.

Aan het feit dat er maar weinig jonge *Pinus* plantjes voorkomen is te zien, dat de *Pinus* zichzelf niet verjongt en voortdurend opnieuw aangeplant moet worden. Wijlen onze hoogleraar *Toxopeus* was nog mede-uitvinder van de oorzaak, waarom dit zo is, i.v.m. de behoefte aan mycorhiza van de jonge plantjes.

In anderhalf uur was de eerste klim tot op 1700 meter achter de rug en tevens het *Pinus*bos. Op een lange trap bij een omrasterde put van de Waterleiding werd gerust, en toen ging het Westwaarts langs het pad Bte. (Oostwaarts bereikt men vanaf dit punt (Djajagiri na 500 meter de autoweg van Lembang over Wates naar de krater, die dan nog 1½ km verderop ligt).

De tweede vegetatiezone vormde een prettig contrast met het *Pinus* bos. Het was licht en zonnig op het vrijwel horizontale pad door de manshoge wildernis van p a k u a n d a m (*Gleichenia linearis*), g l a g a h (*Saccharum spontaneum*) en kirinju (*Eupatorium pallescens*). Opslag van *Cinchona Ledgeriana* en aangeplante *Cupressus* herinneren aan de vroegere tuinen, verder zijn er verspreide exemplaren van *Litsea*, *Cinnamomum*, *Accacia decurrens*, *Castanea*. De heester- en kruidlagen vormen een ondoordringbaar struweel met

grassen, boomvarens, *Rubus chrysophyllus*, *Melastoma malabathricum*, *Schefflera*, *Hornstedtia* (een *Zingiberaceae* met aardstandige, rode bloeiwijzen). Langs een beekje o.a. *Ketjubung*, (*Brugmansia suaveolus*), *Polygonum chinense*, verder *Pleopeltis* en adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*), de Jav. edelweis (*Gnaphalium*), diverse *Urticaceae*, *Rubiaceae*, en bij de overgang naar het opgaande bos een handvaren (*Dipteris conjugata*). Nadat enkele mensen nog enige tijd op zoek geweest waren naar vogels, die op de Prahū plaatselijk talrijk zijn, terwijl de anderen rustten, begon het pas "echt" te worden, d.w.z. we waren nu in opgaand, gemengd bos (derde zone) en moesten een nauwelijks zichtbaar, sterk stijgend, en vaak door bomen, stenen en modder versperd pad volgen. Zij, die eerder meegeweest waren naar Tjibodas, bemerkten dat zij daar heel wat plantjes hadden leren kennen.

De bovenlaag van het bos bestaat voornamenlijk uit *puspa* (*Schima noronhae*), *passang* en *saninten* (*Quercus* en *Castanea*), te kennen aan resp. afgevallen bloemen en vruchten. In de ondergroei werden o.m. gezien *Kadsura scandens*, met caulifore bloemen. Zelfs van *Balgooy* wist van deze bejaarde liaan geen blad te veroveren en verloor er bijna de parang bij, waarvan ons aller leven afhing. Professor Heegaard ontdekte verscheidene aantrekkelijke, vermolmdde stammen, doch kwam tijd te kort voor complete gevangename van de detritusfauna. Drie exemplaren van de beroemde 50 cm lange *tjatinjgsondari* (*Pheretima musica*) ontkwamen hun noodlot niet, en kregen later gezelschap van nog twee, die zo maar open en bloot in de goot langs de autoweg lagen. Van hogere dieren werd alleen een groepje zwarte *lutungs* (*Presbytis pyrrhus*) gezien. Over de vogels hieronder meer.

Van 11.00 tot 13.00 uur ging het voortdurend onder zachte regen, door dit gemengd bos. In de kruidlaag: *Elatostema*, *Pratia nummularifolia*, *Cyrtandra*, *Argostemma* (wit klokje), *Arisaema filiformis* (aronskelk met lange slip), de salomonszegel: *Disporum chinense*, *gandasuli*: *Hedychium*, allerlei *Desmodium* soorten. *Dichroa febrifuga*, een braam met lang-puntig gezaagde blaadjes: *Rubus lineatus*, grote nestvarens: *Asplenium nidus*; de altijd bewegende *Curculigo*; verder *Trichosanthes* en andere *Cucurbitaceae*, *Polygonum chinensis*, diverse *Orchidaceae*, *Rubiaceae* als epiphyten bv. *Ophiorrhiza* en *Saccolabium*, verder *Lonicera*, *Heterosmilax*, *Ficus* species, *Freycinetia*, *Lycopodium*, *Medinilla*, *Pollia*, *Gaultheria leucocarpa*.

Ondanks het feit dat de Z. helling van de Prahū betrekkelijk droog is (te droog bv. voor *rasmala*: *Altingia*), zijn vele planten van het tropisch regenwoud er dus wel te vinden. Merkwaardig was, dat er in dit bos op geïsoleerde open plekje, waar arang aangemaakt wordt, een totaal andere flora optreedt, uit binnengewaaide zaad. Ten eerste vele composieten, *Bidens*, *Achyranthes*, *Dichrocephala*,

Gynura, e.a.; verder *Lantana*, *Phytolacca icosandra*, *Rubus* spec.; *Homolanthus populnea*, een echte blukarplant met rood blad, *Plantago*: "White man's footsteps", en *Brugmansia*, waarvan hier voor de eerste maal een vrucht gevonden werd door de conservator herbarii S. M. P o p t a . Deze was ook de enige tochtgenoot, die een bloedzuiger opliep, zodat de verhalen hierover overdreven zijn. Van de varens vallen te noemen: reusachtige exemplaren van de nestvaren (*Asplenium nidus*), op de grond groeiend; boomvarens (*Alsophila glauca* en *Dicksonia*), *Dipteris conjugata* (dichotoom generfd), *Histiopteris incisa*, *Oleandra neriiformis* (lijkt inderdaad op oleander-blad), *Pleopeltis feei*, *Vittaria elongata* (grasachtig blad), vele andere moesten we voorbijlopen.

Om 13.- uur kwamen we het bos helaas al uit en was de autoweg naar Tjisarua bereikt, op een punt ten W. van de meest westelijke radiomast op de toprijchel van de Prahū. Regen begeleidde ons een paar uur lang bij de tippel langs de "kiel" van de "prauw", en de vegetatie was plotseling overgegaan in een eentonig *Vaccinium* bos: zwarte, grillige stammetjes met schaarse ondergroei vnl. van de varen *Angiopteris evecta*; langs de wegganten nog mooie kussens van *Nertera depressa* met haar rode vruchtjes, een plant die ook al in de twee vorige zones gezien was. Streng zijn de grenzen van het verspreidingsgebied van verschillende planten bepaaldelijk niet.

Op een gegeven moment liep de gevolgde autoweg dood en bevonden wij ons zonder het te weten, want er was totaal geen uitzicht door de mist, op het 2084 m hoge punt ten N.W. van de Kawah Upas. Toen begon de fraaiste prestatie: 200 meter omlaag langs een graat tussen twee ravijnen. Het pad was gelukkig met struikgewas en sterke varens begroeid en mist belette het ontstaan van hoogtevrees, althans bij de meesten! Tafereelen voor een Tarsan film werden hier vertoond. Iedereen werd tenslotte somehow naar beneden getakeld. Een aardige slot-apotheose, want we waren nu bij de observatiepost van de Vulcanologische dienst, van waaruit een veelbetreden pad naar de parkeerplaats bij de krater voert. Nog even liet de bus ons in spanning of we ook nog naar Lembang terug moesten lopen, maar daar kwam hij toch, voor de tweede keer, aanrijden en ging het weer Bandung-waarts na een interessante dag. Het enige wat niet bevredigend was geweest, was, dat er geen tijd was om een nadere studie van de voor ieder zone karakteristieke planten te maken. Op 24 Juni werd daarom nogmaals een Prahūtocht ondernomen, en wel direct naar de overgangszone tussen het gemengd bos en de kraterflora, hier tengevolge van edaphische factoren, gelegen tussen 1700 en 1800 meter ongeveer. Een rijke *alpine* flora is dan ook niet te verwachten. Professor v a n d e r P i j l wees o.a. op de pioniers zoals opslag van *Litsea citrata*, *Eugenia striata* en *Symplocos sessiliflora*, alsmede de pollen van het cypergras *Gahnia*, de pionier op de steenhellingen, met zijn eetbare stengelbases.

'De *Vaccinium* stond er fris bij en droeg de eerste rijpe vruchten van het jaar, maar hier en daar bleken de bomen de gloedwolken van 1952 niet overleefd te hebben. Om ze nog wat te sparen, was op vele plaatsen de klimplant *Embelia coriacea*, die de *Vaccinium* totaal kan overwoekeren, doorgekapt. Een uitvoerige beschrijving van het vegetatiebeeld op en binnen de kraterrand zou in dit verslag te ver voeren.

Wel mogen even de vogels genoemd worden, die dit maal, doordat het zonnig was, in veel groter aantal gezien en gehoord werden dan op 28 Maart. Dicht bij de autoweg in gemengd bos op 1750 meter hoogte, werden o.a. gehoord: de kleine boskoekoek of s e t g u n g - g u n g , *Cuculus poliocephalus*; de donkere berggrupsvogel, *Coracina fimbriata*, de bergfluitier *Brachypteryx montana*, de roodkopboszanger *Seisercus grammiceps* en tegelijkertijd 6 of 7 andere niet te identificeren soorten!

Gezien werden de vlaggetjes-d r o n g o *Bhringa remifer*, de rode b u r u n g K i p a s , *Rhipidura phoenicura*. In de *Vaccinium* zaten talloze brilvogeltjes, een *Zosterops spec.*, en de fraai gekleurde bergbasterdhoningvogel *Dicaeum sanguinolentum*. De tortelduif *Streptopelia chinensis* was ook hier aanwezig, evenals een effen donker gekleurde roofvogel, die we niet konden thuisbrengen, daar hij kleiner leek dan de gewone kiekendief. Het aantal „field birders *) in Bandung is toenemende, zodat mettertijd een vollediger lijstje van Tangkuban Prahú vogels verwacht kan worden. Rest mij nog van de 2de excursie te memoreren het schitterend uitzicht, dat men van de top heeft op: de Tampomas, Tjeremai, Betitunggul, Galunggung, Mandalawangi, Guntur, Tjikorai, Kendang.

ALGEMENE LEDENVERADERING.

De A. L. V. voor 1954 wordt bijeengeroepen op 28 Maart 1954 in de Bibliotheekzaal van het Laboratorium Treub in Kebun Raya Indonesia te BOGOR. Aanvang 10.00 uur vm. Agenda: 1. Opening, 2. Notulen, 3. Jaarverslagen van Secretaris, Penningmeester, Bibliothecaris en Hoofdredacteur van D. T. N., 4. Verkiezing nieuw Hoofdbestuur en Bestuurswisseling, 5. Benoeming kascommissie, 6. Ingekomen stukken. (o.m. samenwerking met Tuinclub), 7. Rondvraag, 8. Sluiting. De aftredende Bestuursleden Ir F.K.M. STEUP en L.J.M. BUTOT zijn niet meer herkiesbaar. Candidaatsstelling schriftelijk. De lijst met de namen van kandidaten kan ingediend worden tot voor de aanvang van de vergadering bij de secretaris.

* In TIME werd kort geleden deze betiteling voorgesteld voor amateur „field-ornithologists”. Het wel gebruikte **vogelaar** heeft de historische bijbetekenis **vogelvanger**, zodat een korte, treffende naam in het Nederlands ontbreekt.